

HUMANIST

21. august åpnet semesteret på Menighetsfakultetet i Oslo. Og åpningstalen ble holdt av ateist, humanist, Vårt land-spaltist, HEF-rådgiver og tidligere Humanist-redaktør Didrik Söderlind. Og det uten at bygget ristet i sammenføyningene. Verden er i sannhet i endring.

Kjære alle sammen.

Didrik holder åpningstale på Det Teologiske Menighetsfakultet. Foto: Arnfinn Pettersen

Det er en glede, og en ære å stå her og snakke til dere i dag.

Det er ikke hver dag at en livssynshumanist får et oppdrag som dette. Særlig ikke en humanist som er ansatt i Human-Etisk Forbund og er en slags omreisende spredder av ateismens glade budskap. Jeg skal ikke legge skjul på at når jeg har fortalt folk i det man kanskje kan kalle «min egen leir» om dette oppdraget, har jeg fått oppfordringer av typen «give'em hell».

Men om du er en av dem som vi lett fordomsfulle ateister ser for oss at Menighetsfakultetet består av, mistenker jeg at det ikke er så mye helvete jeg klarer å gi deg. For har du tatt troen din så alvorlig at du havner på «englefabrikken», som MF het på folkemunne da jeg var ung, har du sikkert hørt innvendingene fra oss gudløse før.

De som ber meg lage litt helvete bør kanskje oppdatere fordommene sine litt. Både om religiøse mennesker og om hva Menighetsfakultetet er. Dette er jo ikke lenger bare en institusjon der prester utdannes, men også et sted der religion og samfunn studeres på akademisk manér. Jeg hører sågar rykter om at ikke bare er plikten til å bekjenne seg til evangelisk-luthersk tro opphevet, men at dere er infiltrert av ateister som meg.

Selv har jeg lært å kjenne Menighetsfakultetet gjennom mange år som journalist, forfatter og redaktør med religion og livssyn som spesialfelt. Når jeg ville skrive om demonutdrivelser i dagens Afrika eller katolsk historie i Norge, måtte jeg ringe eller ta banen hit. For det var her kompetansen satt. Jeg mistenker at jeg har intervjuet halvparten av staben her.

Derfor vil jeg helst ikke lage dårlig stemning. For da får jeg kanskje ikke komme tilbake og gjøre flere intervjuer.

Så i stedet for å «give you hell» skal jeg ta utgangspunkt i noe som skjedde forrige gang jeg hadde en opptreden her. Da satt jeg på en scene og ble bokbadet sammen med min gode venn Stian Kilde Aarebrot. Stian er prest i Den norske kirke, og han og jeg skrev dialogboka *Presten og ateisten* sammen.

Vi hadde turnert landet rundt med boka, og etter mangt et «presten og ateisten»-show hadde vi lært at spørsmålsrundene etter intervjuet kom an på publikum. Når det var flest gudløse i salen var det Stian som fikk spørsmålene, mens i mer kristelige forsamlinger gikk spørsmålene til meg.

Gjett hvem som fikk flest spørsmål! Javisst, *noen* fordommer mot MF er riktige.

Jeg begynner å bli rutinert på å svare på spørsmål fra kristne, men ett av dem tok meg på senga. En ung student rakk opp hånda spurte «Hvordan kan jeg få en venn som er ateist?». Det spørsmålet hadde jeg faktisk aldri fått før. Så om jeg ikke husker helt feil så pludret jeg fram noe. Noe om at dersom han bare kom seg litt ut blant folk, og var så hyggelig som han virket som, så kom nok ateistvennene av seg selv.

I dagene etterpå ble jeg gående og grunne på det spørsmålet. Ikke bare fordi det var smigrende, jeg hadde tydeligvis gjort et godt inntrykk. Men spørsmålet avfødte også et spørsmål i meg.

Hvordan er det mulig å vokse opp i det 21. århundret, i et av verdens mest sekulære land, og ikke ha noen ateister som venner? Vi er jo overalt! Så jeg tenkte at dette måtte være et resultat av den såkalte kristenbobla. Den kjenner jeg bare av omtale, men det hindret meg selvfølgelig ikke i å spekulerte friskt.

Jeg så for meg en oppvekst i kristen familie i bibelbeltet. Deretter en ungdomstid i et miljø der Ten-Sing og menighetenes ungdomsgrupper står sterkt. Du digger Hillsong og kjøper bøker på Bok og Media. Og peiler deg etter hvert inn mot MF. Og du har ikke en eneste venn som er ateist.

Mine spekulasjoner om livet i kristenbobla sier kanskje mest om meg. Men poenget er at disse spekulasjonene ledet fram mot enda et spørsmål: Hvor mange kristne venner hadde *jeg* da jeg var student?

Det var litt pinlig å innse at svaret nok var null.

Jeg kommer fra en familie som ikke har vært veldig opptatt av kristendommen. Jeg kan aldri huske bønn eller snakk om Jesus. Ikke var det mye snakk om religion i oppvekstmiljøet heller.

Jeg gikk på ungdomsskolen på Holmlia, en bydel som er kjent – og i noen miljøer beryktet – for etnisk mangfold. Men dette var før Rushdie-saken, før både innvandrere og majoritetsbefolkning begynte å tenke om seg selv og hverandre i religiøse kategorier. Så ingen tenkte på Amjad og Wasim i klassen min som muslimer. Om de var noe annet enn oss andre, så var de pakistanere.

Etter ungdomsskolen havnet jeg på Forsøksgymnaset, et slags pedagogisk alternativ der det skulle være takhøyde. Høyden på taket kunne dog diskuteres. Deler av miljøet på skolen var som en tidskapsel fra søttitallets mørkere tid.

Politisk mangfold var det: både Rød Ungdom, Sosialistisk Ungdom og Internasjonale Sosialister var solid representert. Å hylle diktatorer var bare et tegn på sunt samfunnsengasjement. Dette var ikke et miljø der du sto fram som kristen om du visste hva som var best for deg.

For å være fair mot mine medelever vil jeg dog si at det kanskje var *jeg* som var den mest intolerante av oss, og trodde de andre var like ille som jeg var.

Summen av alt dette var like fullt at det ikke var mye til kristenliv rundt meg. Heller ikke da jeg ble journalist. Joda, religion var det. Nypaganisme, buddhisme, hinduisme, satanisme. Men kristen, det var man ikke om man var noenlunde kul.

Så om den såkalte kristenbobla fins, så fins det kanskje også noe man kan kalle en sekulær boble. Et miljø der man er såpass avskjermet fra religiøse mennesker at man knapt kjenner noen av dem, og langt mindre skjønner dem.

Og om denne sekulære bobla fins, vokste jeg opp midt i den. Og bobla blir større, og vi blir flere som vokser opp i den. Kanskje er det derfor AP-politiker Hadia Tajik snakker med bekymring om det hun kaller «religiøs analfabetisme».

Jeg, tro det eller ei, som ansatt i Human-Etisk Forbund deler hennes bekymring.

Så hvorfor synes jeg, som i skjemt kaller meg selv for yrkesateist eller profesjonell gudløs jævel, at det er viktig å lære om religion?

For det første fordi det er litt pinlig å leve i et land der folk ikke vet hvorfor vi har fri i pinsen.

For det andre fordi få ting er nyttigere for en religionskritiker enn å vite litt om religion.

For det tredje fordi de religiøse tradisjonene er mektige krefter som har vært med på å forme verden slik vi kjenner den. Å forstå religion er å forstå geografi, politikk og kultur.

For det fjerde fordi det å forstå religion også er å forstå seg selv, selv om man ikke er religiøs. De mektige kreftene som har formet verden slik vi kjenner den har også formet meg. Jeg regnet meg ikke som kristen fordi jeg ikke trodde på Gud eller at Bibelen er hans ord. Jeg ble litt beskjemmet da jeg skjønnte at jeg trofast fulgte Luthers doktrine om «troen alene» og «skriften alene».

Men det viktigste er kanskje at det å lære om en annen religion eller livssyn kan være som å lese en god roman: Det kan lære deg å se verden gjennom noen andres øyne, kanskje til og med prøve å gå litt i deres sko. Å lære om andre religioner og livssyn kan bli en øvelse i empati.

For vi kan ikke bare leve i boblene våre. Vi må leve sammen med mennesker som tror annerledes enn oss. Og om vi skal klare å leve sammen tror jeg det hjelper at vi forsøker å forstå hverandre. Det å kunne forstå et annet menneske kan også handle om å forstå det menneskets religiøse tradisjon. Hva som er krenkende, hva som skaper høytidsstemning, hva som er meningen med livet.

Flere debatter i dagens Norge viser hvor galt det kan gå når samfunnet mangler kunnskap om religion. Det kanskje verste eksempelet er islamdebatten som raser i et Facebook-felt nær deg. Denne teksten er skrevet dagen etter terrorangrepet i Barcelona. Det går kaldt nedover ryggen på meg når jeg ser hva folk får seg til å si om muslimer.

Norske likhetsidealer og konsensuskulturen vår har mye fint ved seg. Men idealet om at vi alle er like mye verdt og skal ha samme muligheter kan perverteres og bli til et krav om at vi alle må bli like. Og en ellers fin tendens til at vi samler oss i sentrum og blir enige der, kan føre til at de som ikke helt klarer å finne seg til rette med tidsåndens raske skiftninger støtes ut i ødemarken.

Da klarer vi ikke lenger å akseptere annerledeshet. Et slikt Norge vil være et fattigere Norge.

Dette er en av grunnene til at en av mine hjertesaker som journalist og forfatter har vært å vise fram religiøse mennesker. Og da kanskje særlig de som tror og lever litt annerledes enn majoriteten. For jeg tror flere av samfunnsdebattene våre kunne blitt bedre dersom samfunnet hadde hatt større kunnskap om religion.

Dette er også grunnen til at selv om jeg ivrer for mer kunnskap om religion, tror jeg ikke det hjelper med mer K i RLE. Kunnskap om majoriteten er viktig, men det er ikke der skoen trykker nå.

Det er ikke bare om religioner vi gjerne kunne hatt litt mer kunnskap. Som nevnt er det ganske mange av oss som faller helt utenfor både religionene og konfesjonene. Og vi blir stadig flere. Likevel får vi smake litt på hvordan det kan være å være en lite forstått religiøs minoritet når vi ser hvordan vi framstilles i media. Der får vi høre mye rart om oss selv.

At vi tror på «ingenting». Feil; jeg tror på masse ting, fra menneskeverd og religionsfrihet, til vitenskapens evne til å gi kunnskap og kunstens evne til å gi undring.

At vi tror livet slik vi kjenner det i dag ble til av tilfeldigheter. Feil igjen, dette er en grov karikatur av en evolusjonsprosess så fantastisk at jeg faktisk har en viss forståelse for at det kan se ut som om det ligger en målrettet styring bak.

Verst er kanskje å få høre at fordi vi ikke tror at moral er gitt av Gud, har vi ingen moral i det hele tatt.

Det er ingen grunn for meg til å påberope meg noen offerstatus. Vi som ikke tror er heldige her i Norge. Vi har en stor organisasjon som snakker på våre vegne, som blir hørt av myndighetene og mediene.

Det beste er likevel at det å ikke tro er mainstream. Jeg har aldri havnet i ubehageligheter fordi jeg har vært ateist. Og etter at jeg sluttet å være ubehagelig mot religiøse mennesker fordi jeg var ateist, har jeg hatt mange fine og lærerike samtaler med dem. I stedet for å fordømme meg fra prekestolene inviterer menigheter meg inn for å snakke med dem. Som ikke-troende i dette landet er jeg velsignet.

Slik er det dessverre ikke overalt. I et land som på overflaten er veldig likt vårt eget, USA, er reglene helt annerledes. I USA antar mange at religion og moral er det samme. Om du ikke er religiøs, har du heller ikke moral. Mennesker som står fram som ateister kan oppleve å bli kastet ut fra jobben, fra skolen, fra hjemmet. Mange tør ikke en gang fortelle sine nærmeste at de ikke tror på Gud.

I andre deler av verden er det enda verre. I tretten muslimske land kan ateisme føre til dødsstraff. I et av disse landene, Saudi-Arabia, klassifiseres jeg av staten som terrorist. Simpelthen fordi jeg ikke tror det finnes noen Gud.

Vi lever i en tid preget av polarisering. Det gamle Norge, der vi nok var uenige om ting og tok en real runde i avisspaltene, men så tok en kaffe etterpå, er under press. Og mens jeg vokste opp i en tid der jeg så for meg at religion skulle bli mindre og mindre viktig, er religion tilbake på toppen av dagsordenen.

Den ene siden av denne mynten er identitetspolitikken. I en tid der mennesker med forskjellig bakgrunn lever tett på hverandre, blir identitetspolitikken forlokkende. Å fortelle oss at vi er norske nordmenn i Norge som går i kirken gir den gode følelsen av trygghet, fellesskap, nostalgi.

Men denne følelsen har en bakside. For denne identiteten blir ekskluderende. Ikke bare for dem som ikke går i kirken, men også for alle de delene av de som går i kirken som ikke er nettopp kirkegjengeren. Når det du er er å være kristen med stor K, er det liten plass til å også være menn, kvinner, konservative, sosialister. Eller bare være oss selv.

Problemet med identitetspolitikken er ikke at den sier at vi har kulturelle eller religiøse identiteter. Problemet er at den sier at vi *er* identiteten vår. Vi er kristne eller muslimer. Ikke Didrik.

En slik religiøs identitet blir fort et redskap. Korset blir en gjerdestolpe, en del av en sperre mot «de andre». Eller enda verre: en klubbe å slå dem i hodet med.

Denne kristne identitetsdyrkingen er på litt for mange måter et speilbilde av den islamismen den er en reaksjon på. Og en del religionskritikere bruker den religiøse identitetspolitikken som argument mot religion i seg selv. Spørsmålet er om det er så mye bedre stilt hos oss gudløse. Om man ser på den internasjonale bevegelsen som i varierende grad av overlapping kaller seg skeptikere, ateister, humanister, rasjonalister – kan man se tendenser til det man kanskje kan kalle en slags sekulær radikaliserings.

Det er mulig jeg overdriver, at jeg tar mitt livssyns krav om en kritisk holdning til meg selv og mitt livssyn for langt. Men jeg ser mennesker i mine egne rekker som nedvurderer andre simpelthen fordi de har en gudstro. Som stempler troen deres som mental forstyrrelse. Som vil frata dem retten til å leve ut denne troen. Særlig er dette skummelt når målskiven er religiøse minoriteter. Som kanskje er få, eller har dårlig tilgang til offentligheten.

Vi som er i dette rommet har felles at vi er opptatt av samfunn, religion og livssyn. Enten som brennende sjeler eller rasjonelt analyserende forskere – eller begge deler. Jeg tror den kunnskapen som utvikles her er ikke bare er til nytte for samfunnet, jeg tror den kan være livsviktig framover.

For jeg tror noe av botemiddelet mot religiøs analfabetisme kan være å lære folk å bli religiøst lesekyndige.

Og kanskje også lære å lese oss som ikke er religiøse også.

Takk for meg.